

FAKTA OM RIKSDAGEN

Utskotten – de förbereder riksdagsbesluten

FOTO: MELKER DAHLSTRAND

Näringsutskottet sammanträder. Regeringspartierna Socialdemokraterna och Miljöpartiet har tillsammans 7 platser av 17 – ungefär samma styrkeförhållande som i kammaren.

Riksdagsledamöter som debatterar vid möten i kammaren förekommer ofta i medierna. Innan ledamöterna möts där har mycket arbete lagts ner på förberedelser i utskotten. Det är till och med inskrivet i lagen att de ärenden som kammaren ska besluta om måste ha förberetts i ett utskott. Utskottet avgör hur en fråga ska behandlas. I praktiken arbetar utskotten på lite olika sätt, främst beroende på ansvarsområde.

Mötena i utskotten är inte öppna. Tanken med det är att göra det lättare för ledamöterna att diskutera känsliga politiska frågor och att komma överens.

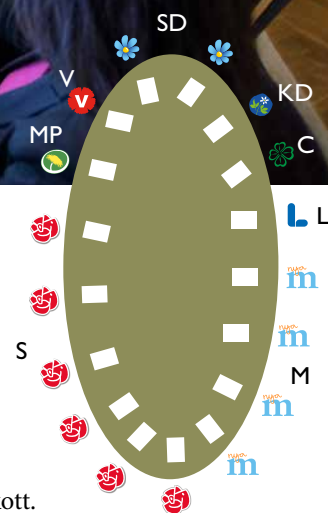
Det finns 15 olika utskott

Det finns 15 utskott, och de ansvarar för att förbereda lagförslag inom sina olika ämnesområden (se rutan på nästa sida). Finansutskottet ansvarar exempelvis för statens budget och socialutskottet för sjukvården. Utskotten ska också bevaka vad som händer i EU för att så tidigt som möjligt kunna påverka de beslut som fattas där.

Ett utskott ska ha ett udda antal ledamöter, minst 15. Nu är det 17 ledamöter i varje utskott. Platserna fördelas mellan partierna efter storlek. Exempelvis har det största riksdagspartiet också flest platser i utskotten. Tanken bakom att styrkeförhållandena mellan partierna är lika i utskott och kammare är att utskottets förslag ska kunna behandlas smidigt och att beslutsprocessen i kammaren ska vara förutsägbar.

Partierna kommer överens om hur platserna som ordförande och vice ordförande i utskotten ska fördelas. Formellt sett är det utskottet som väljer dem. Om ordföranden kommer från något av regeringspartierna brukar vice ordföranden vara från oppositionen – och tvärtom.

De riksdagspartier som nu ingår i regeringen har tillsammans 7 platser, övriga partier har 10. När lika många ledamöter röstar för som emot ett förslag är det ordförandens röst som avgör.

Regeringen föreslår

Varje år lämnar regeringen ungefär 200 propositioner och skrivelser som varierar mycket i sidantal och svårighetsgrad. När en proposition kommer till riksdagen anmäls den i kammaren. Det kallas bordläggning, och syftet är att ledamöterna ska få tid att sätta sig in i förslaget. Sedan skickas propositionen till det utskott där frågan hör hemma.

När propositionen har anmälts i kammaren har ledamöterna oftast 15 dagar på sig att komma med motförslag, motioner. De kan invända mot hela propositionen eller bara vissa delar. Motionen kan också vara en begäran om att frågan ska utredas mer.

De partier som inte är representerade i regeringen, oppositionspartierna, är de som motionerar flitigast. Motionerna har olika politisk tyngd. Hela partiet, en del av partiet eller enskilda ledamöter kan stå bakom en motion.

Under den allmänna motionstiden i början av hösten kan ledamöterna motionera fritt. Det betyder att deras förslag inte behöver vara kopplade till en proposition. En sådan motion tas ibland ändå upp samtidigt som en proposition när den gäller samma ämne.

Utskottet tar fram beslutsunderlaget

När motionstiden har gått ut börjar utskottet ta fram beslutsunderlag. Ledamöterna har ett utskottskansli med tjänstemän till hjälp. Man brukar säga att utskottet bereder propositionerna och motionerna. Ledamöterna brukar börja med att diskutera frågan med sin partigrupp i riksdagen. I en partigrupp ingår alla riksdagsledamöter som tillhör samma parti. Ledamöterna kan behöva stämma av med sin partigrupp flera gånger under arbetet med ett lagförslag.

Utskottet kan samla information genom att bjuda in myndigheter, organisationer eller andra utskott och genom att vända sig till Lagrådet. Där ingår domare som prövar om ett lagförslag överensstämmer med grundlagarna och rättsordningen i stort. Gäller det viktigare lagförslag har regeringen oftast redan låtit granska dem.

Utskotten kan också ordna utfrågningar. Då bjuder de in experter av olika slag som ledamöterna kan ställa frågor till, exempelvis forskare samt representanter för näringsliv, myndigheter och

organisationer. Vissa utfrågningar är slutna, andra är öppna för alla.

Ibland gör ledamöterna studiebesök eller tar emot olika intressegrupper. Ibland reser de utomlands för att studera andra länders politiska lösningar.

Sammanträden i utskottet

När tjänstemännen har sammanställt beslutsunderlagen kallas ledamöterna till sammanträde i utskottet. Oftast tas ett ärende upp vid två tillfällen. Ibland informeras ledamöterna muntligen av tjänstemännen vid sammanträdet. De ger ofta kompletterande information och svarar på frågor.

Ledamöterna brukar ha med sig en preliminär uppfattning till sammanträdet om vad det egna partiet tycker om regeringens förslag och om motionerna. Ordförandens roll är att skaffa sig en övergripande bild och att urskilja de olika förslag som finns. Är utskottet enigt? Ofta krävs kompromisser för att skapa en majoritet i en fråga. Ibland krävs det flera sammanträden för att ledamöterna behöver förhandla mer i frågan mellan mötena.

När ett utskott har kommit fram till ett preliminärt beslut skriver tjänstemännen på kansliet ett

Riksdagens 15 utskott

- arbetsmarknadsutskottet (AU)
- civilutskottet (CU)
- finansutskottet (FiU)
- försvarsutskottet (FöU)
- justitieutskottet (JuU)
- konstitutionsutskottet (KU)
- kulturutskottet (KrU)
- miljö- och jordbruksutskottet (MJU)
- näringsutskottet (NU)
- skatteutskottet (SkU)
- socialförsäkringsutskottet (SfU)
- socialutskottet (SoU)
- trafikutskottet (TU)
- utbildningsutskottet (Ubu)
- utrikesutskottet (UU)

FOTO: MELKER DAHLSTRAND

Civilutskottet har bjudit in experter till en öppen utfrågning om unga vuxnas möjligheter att ha råd med egna bostäder. I fokus utskottets ordförande Caroline Szyber (KD) och vice ordförande Johan Löfstrand (S).

utkast till betänkande. Tjänstemännen är ett slags spökskrivare som ska argumentera lika övertygande för majoritetens som för oppositionens förslag.

I utkastet presenteras propositionen och motionerna, hur utskottet har resonerat och förslaget det för fram. Om det finns en majoritet för ett förslag kan en ledamot som tycker på ett annat sätt reservera sig. En ledamot som tycker som majoriteten men vill lyfta fram en viss synpunkt kan göra det i ett så kallat särskilt yttrande.

Nästa steg är ett utskottssammanträde där ledamöterna fattar beslut. Man säger att betänkandet justeras, och det brukar ske vid andra eller tredje sammanträdet i frågan. När utskottet har publicerat betänkandet skickas det till kammaren som informerar om att det har kommit.

Debatt och beslut i kammaren

Ledamöterna debatterar och fattar beslut i kammaren. Dessa möten leds av talmannen som är vald av ledamöterna till att leda riksdagens arbete. Ledamöterna kan besluta utan att först ha debatterat i kammaren, exempelvis när partierna är eniga om ett förslag. De kan också välja att debattera fast de är eniga.

Ledamöterna är specialiserade på olika frågor och sitter i olika utskott. De debatterar därför främst i frågor som har engagerat det egna utskottet. Ledamöter från andra utskott väljer därför ofta att bara vara i kammaren under själva omröstningen.

När ett beslut ska fattas frågar talmannen om

kammaren stöder utskottets förslag. Om ingen invänder konstaterar talmannen att svaret är ja och bekräftar med ett klubbslag. Men det räcker att en enda ledamot begär det för att en omröstning ska hållas. Partierna kan välja att bara rösta om vissa punkter i betänkandet.

När beslutet är fattat skickar riksdagen en skrivelse till regeringen. Det är sedan regeringens sak att se till att det genomförs.

Hösten är fylld av budgetarbete

Förslaget till statsbudget är regeringens mest omfattande proposition, och den berör alla utskott. Där anger regeringen ett tak för statens utgifter. Statsbudgeten är uppdelad på 27 utgiftsområden, och ansvaret för dem är fördelat på de olika utskotten. Propositionen innehåller också en beräkning av statens inkomster genom skatter, avgifter och annat.

Arbetet med budgetpropositionen börjar redan på våren med att regeringen meddelar riktlinjer för den ekonomiska politiken. Riksdagen fattar beslut om vårpropositionen i juni. I september lämnar regeringen sitt förslag till statsbudget för nästa år, budgetpropositionen. Då kan ledamöterna lämna motioner till förslaget.

Riksdagens utskott arbetar med budgetförslagen under hösten. I slutet av november beslutar riksdagen hur höga statens utgifter får vara totalt och om hur anslagen ska fördelas *mellan* områdena i statsbudgeten. Under december beslutar riksdagen om hur pengarna ska fördelas *inom* de olika

områdena i statsbudgeten och om en beräkning av statens inkomster.

Ibland blir det inte som regeringen och riksdagen planerar. Regeringen kan då föreslå en ändring i budgeten, till exempel ge en myndighet mer pengar. Förslag till ändringsbudgetar kan lämnas i april och september.

Bevakar arbetet i EU

Alla utskott bevakar arbetet i EU inom sitt område. Vissa utskott arbetar mer med EU-frågor, andra utskott berörs mindre. Utskotten granskar förslag från EU och avgör när det krävs mer information eller när de behöver diskutera med regeringen.

EU-frågor finns också med i många av de förslag som kommer från regeringen eller ledamöterna. Ett förslag behandlas i det utskott som har hand om sakfrågan.

EU-kommissionen ansvarar för förslag till lagstiftning, och nästan alla officiella EU-dokument som når riksdagen har kommissionen som avsändare. När det gäller nya, viktiga EU-dokument ska regeringen informera riksdagen om sin syn på dem i faktagromemorior. Utskotten kan också begära att regeringen eller andra myndigheter lämnar muntlig information. Dessutom har riksdagen en tjänsteman i Bryssel som bevakar EU-arbetet.

När EU-kommissionen vill ha synpunkter i en fråga som det kan bli aktuellt att lagstifta om skickar den ut samrådsdokument till medlemsländernas regeringar och parlament, så kallade grön- och vitböcker. Grönboken kan liknas vid en offentlig utredning, och vitboken innehåller förslag. Riksdagen har beslutat att alla grön- och vitböcker ska behandlas i utskotten. Det utskott som äger sakfrågan granskar utredningen och samlar in mer information, om det behövs. Sedan skriver utskottet ett granskningsutlåtande som ska godkännas i kammaren. Kammaren kan rösta om vad som ska stå i utlåtandet.

Utskotten ska också granska alla utkast till lagstiftning inom områden där både de nationella parlamenten och EU har beslutsrätt. Utskottet ska ta ställning till om frågan hanteras bäst på nationell nivå eller inom EU. Det kallas att subsidiaritetspröva, och grundtanken är att beslut ska fattas så nära medborgarna som möjligt.

Inför möten i EU:s ministerråd samråder regeringen med riksdagens EU-nämnd om vilken linje

Utskotten kan ta egna initiativ

Utskotten kan lägga fram egna förslag till riksdagen, exempelvis föreslå ny lagstiftning. Utskotten kan också framföra synpunkter till regeringen i ett tillkännagivande.

Under 2016 tog exempelvis justitieutskottet initiativ till att regeringen skulle kunna förlänga krav på identitetskontroller vid gränserna direkt, utan karenstid (bet. 2015/16:JuU34). Riksdagen sa ja till förslaget.

Sverige ska driva. Regeringen förväntas följa den linje man kommer överens om. EU-nämnden är organiserad som ett utskott men förbereder inte riksdagsbeslut.

Forskning, uppföljning och utvärdering

På riksdagens bord ligger inte bara att stifta lagar och att besluta om hur statens pengar ska användas. Riksdagen måste också följa samhällsutvecklingen för att kunna handla snabbt när det behövs. För detta krävs bra kunskapsunderlag.

Därför arbetar utskotten alltmer strategiskt med forsknings- och framtidsfrågor. De följer hur ny teknik och olika forskningsresultat kan tänkas påverka samhället. Forskare bjuds in till öppna utfrågningar och utskotten gör översikter över forskningen inom sina olika områden, både nationellt och internationellt. Dessa publiceras ofta i Rapporter från riksdagen.

Utskotten ska också följa upp och utvärdera de beslut som riksdagen fattar. Det görs årligen när utskotten tar ställning till regeringens resultatbeskrivning i budgetpropositionen. Det sker även fördjupat när utskotten exempelvis studerar om syftet med en viss lag har uppnåtts.

Läs mer

- riksdagen.se
- Studiematerial från riksdagen: Riksdagen i samhället
- Rapporter från riksdagen (RFR)